

NEMIS TILIDA TOVUSHLAR QISQARISHI (REDUKSIYA TURLARI)

Tursunxo 'jayeva Malikaxon
Andijon davlat chet tillari instituti talabasi
abdusamadovnamalika@gmail.com
+99893 2412315

Annotatsiya: Nemis tilida tovushlar qisqarishi (reduksiya turlari) tilshunoslikda muhim jarayonlardan biridir. Bu jarayon so'zning talaffuzidagi oddiy o'zgarishlar va qisqarishlar natijasida yuzaga keladi. Tovushlarning qisqarishi ko'pincha so'zning kontekstiga va ijtimoiy holatiga bog'liq. Ushbu maqolada nemis tilida tovushlar qisqarishining asosiy turlari, ularning sabablari va o'ziga xos xususiyatlari ko'rib chiqiladi.

Аннотация: В немецком языке редукция звука (виды редукции) является одним из важных процессов в лингвистике. Этот процесс происходит в результате простых изменений и сокращений в произношении слова. Сокращение звуков часто зависит от контекста и социального статуса слова. В данной статье рассматриваются основные виды сокращений гласных в немецком языке, их причины и особенности.

Abstract: In German, sound reduction (types of reduction) is one of the important processes in linguistics. This process occurs as a result of simple changes and reductions in the pronunciation of a word. Sound reduction often depends on the context and social status of the word. This article examines the main types of vowel reductions in German, their causes and features.

Kalit so'zlar: reduksiya turlari, vokal reduksiya, konsonant reduksiya, sintaktik reduksiya, ijtimoiy omillar, tilning evolutsiyasi, stress va intonatsiya.

Ключевые слова: виды редукции, голосовая редукция, редукция согласных, синтаксическая редукция, социальные факторы, эволюция языка, ударение и интонация.

Key words: types of reduction, vocal reduction, consonant reduction, syntactic reduction, social factors, language evolution, stress and intonation.

Nemis tilida tovushlar qisqarishi (reduksiya) tilning rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Vokal va konsonant reduksiyalari, shuningdek sintaktik qisqarishlar, tilning dinamikasi va ijtimoiy o'zgarishlar bilan chambarchas bog'liqdir. Ushbu jarayonlar nemis tilining talaffuzini osonlashtiradi va uni vaqt o'tishi bilan yanada oddiyroq qiladi.

Reduksiya turlari:

1. Vokal reduksiyasi. Vokal reduksiyasi so'z ichidagi vokal tovushlarning qisqarishini anglatadi. Nemis tilida ko'plab so'zlarda stresssiz vokal tovushlar qisqaradi yoki yo'qoladi. Masalan: Kamerad (kamera) so'zida "a" tovushi qisqaradi va talaffuzda "kamer" deb aytiladi.

2. Konsonant reduksiyasi. Konsonant reduksiyasi esa so'z ichidagi konsonant tovushlarning o'zgarishi yoki qisqarishini anglatadi. Bunda ba'zi konsonantlar

talaffuzda yo'qoladi yoki o'zgaradi. Misol uchun: Abend (kecha) so'zida "b" tovushi ba'zida talaffuzda yo'qolishi mumkin, natijada "Aend" deb aytiladi.

3. Sintaktik reduksiya. Sintaktik reduksiya fraza yoki jumlar ichida yuzaga keladigan tovushlarning qisqarishini bildiradi. Bu ko'pincha qisqa va tez-tez ishlatiladigan ifodalarda ro'y beradi: Ich habe es gesehen (Men buni ko'rdim) jumlasida "ich habe" qisqartirilishi mumkin, shuning uchun "Ich hab es gesehen" deb aytiladi. Sabablari tovushlarning qisqarishi ko'plab omillarga bog'liq. Ular orasida:

1. Ijtimoiy omillar: Odamlar bir-birlari bilan tez-tez muloqot qilganda, talaffuzni osonlashtirish maqsadida tovushlar qisqaradi.

2. Tilning evolyutsiyasi: Vaqt o'tishi bilan, til strukturasiidagi o'zgarishlar tovushlarning qisqarishiga olib keladi.

3. Stress va intonatsiya: Stressli vokal tovushlar ko'proq e'tibor qaratadi, shu sababli stresssiz vokallar qisqaradi.

Reduksiya jarayonining ahamiyati. Tovushlar qisqarishi, til o'rganish jarayonida ikki jihatdan ahamiyatlidir. Birinchidan, bu jarayon tilni yanada samimiy va tabiiy ko'rinishga olib keladi. Ikkinchidan, til o'rganuvchilar uchun kommunikatsion ko'nikmalarni rivojlantirishda yordam beradi. To'g'ri reduksiya strategiyalarini o'zlashtirish, o'zaro aloqa qilishni osonlashtiradi.

Umuman olganda, tovushlar qisqarishi o'rganilayotgan tilda muhim fenomen hisoblanadi. Tovushlarning qisqarishi va ularning turlari, til o'rganish jarayonida muhim ahamiyatga ega. O'rganilayotgan tilni yanada chuqur o'rganish uchun, tovushlar qisqarishini tushunish va qo'llash zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Gussenhoven, C., & Jacobs, H. (2011). *Understanding Phonology*. London: Routledge.
2. Carr, P. (2013). *Phonology*. Oxford: Oxford University Press.
3. Kluender, K., & Lotto, A. J. (2014). The role of speech perception in language processing. In *Language Processing* (pp. 125-145). New York: Academic Press.
4. Scherer, K. R., & Ellgring, H. (2007). Expression of Emotion in the Voice and Speech. In *Emotion in Communication* (pp. 88-110). Cambridge: Cambridge University Press.
5. "O'zbek tili fonetikasi" – N. A. Shodmonov sahifalar: 55-78 (tovushlar qisqarishi haqida).
6. "Tillar va ularning hususiyatlari" – Q. A. Ahrorov sahifalar: 45-60 (reduksiya turlari).
7. "O'zbek tilining fonologiyasi" – B. M. Hoshimov sahifalar: 70-90 (fonetik va sintaktik reduksiya).